

DIMENSIUNEA SOCIAL-FILANTROPICĂ ÎN SPAȚIUL VIEȚII PUBLICE ȘI PRIVATE A LUI ALEXANDRU MARGHILOMAN

Gheorghe NEAGU

Preot militar, Centrul 70 Geniu „General-maior Gheorghe Teodorescu”.

Preot militar, doctor, Baza de Instruire și Formare a Personalului Aeronautic „Aurel Vlaicu”.

Constantin NEAGU

Dimensiunea social-filantropică în spațiul vieții publice și private a lui Alexandru Marghiloman

Rezumat. Alexandru Marghiloman, o figură politică remarcabilă și populară a României moderne, se evidențiază ca un aristocrat deosebit, cu o viață marcată de contraste și evenimente tumultuoase. Caracterizat de o conduită moderată și o atitudine plină de delicatețe și devotament, el poate fi considerat un veritabil apostol al datoriei publice, angajat în slujba națiunii și a semenilor săi. Prin acest studiu se aduce în prim-plan dimensiunea sa filantropică, manifestată într-o varietate de forme, un aspect esențial, dar mai puțin cunoscut în contemporaneitate al personalității acestui important lider conservator, cu accent pe contribuția sa durabilă la educație și binele neamului său.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, om de acțiune și pragmatic, dimensiune filantropică, acte de generozitate.

The social-philanthropic dimension in the public and private life of Alexandru Marghiloman

Abstract. Alexandru Marghiloman, a remarkable and popular political figure of modern Romania, stands out as a distinguished aristocrat, with a life marked by contrasts and tumultuous events. Characterized by a moderate conduct and an attitude full of gentleness and devotion, he can be considered a true apostle of public duty, committed to the service of the nation and his fellow men. This study brings to the foreground his philanthropic dimension, manifested in a variety of forms, an essential but lesser-known contemporary aspect of the personality of this important conservative leader, with emphasis on his lasting contribution to education and the wellbeing of his nation.

Keywords: Alexandru Marghiloman, a man of action and pragmatism, a philanthropic dimension, acts of generosity.

„Românul vrea să știe că are pe cineva care îl poate susține, care poate interveni ca să i se facă dreptate, la un ministru sau în altă parte, la care poate găsi un sprijin.”

Alexandru Marghiloman

În galeria marilor lideri politici din istoria recentă a României, Alexandru Marghiloman (1854–1925) se distinge printr-o poziție unică. De fiecare dată când analizăm cu atenție această personalitate fascinantă, distinsă, impunătoare și complexă, suntem în permanență surprinși de profunzimea și nuanțele caracterului său. În acest context, diplomatul de carieră Alexandru Telemaque era de părere că: „Toți cei care au cunoscut pe Alexandru Marghiloman, și care nu erau atinși de invidie, au fost atrași de acest om cu multe și bogate însușiri intelectuale și sufletești, îmbinate într-un fizic chipeș și impunător. Era imposibil să treacă neobservat într-o reuniune, oricât de numeroasă ar fi fost ea. Totul îl pune în evidență. Ținuta, privirea, surâsul, mișcările, umbletul etc. îi erau atrăgătoare în sensul plăcut al cuvântului. Era prin esență un ales al naturii omeneste” [1, p. 123]. În schimb, adversarul său politic din tabăra liberală, I.G. Duca, avea o cu totul altă viziune: „Mărturisesc că, dintre toți fruntașii vieții politice ai României contemporane, Marghiloman e cel care scapă mai mult posibilităților noastre de analiză” [2, p. 96].

În pofida unor opinii critice, care îl etichetează pe Alexandru Marghiloman drept o persoană lipsită de sensibilitate și empatie, acordând mai multă atenție florilor și cailor decât semenilor săi, putem afirma cu certitudine, pe baza cercetărilor aprofundate și a mărturiilor relevante din epoca sa, că Alexandru Marghiloman a fost un filantrop remarcabil, așa cum vom demonstra în analiza ce urmează. Vlăstar al plaiurilor buzoiene, aristocrat prin descendență, educație și formare culturală, liderul conservator s-a remarcat printr-o existență deosebit de interesantă și agitată, marcată de succese și eșecuri, de o muncă onestă și altruistă, dar și de momente de bucurie și suferință. Un rol primordial în dezvoltarea personală și deschiderea sa către oameni i-a revenit mamei sale, Irina (născută Isvoranu, în anul 1833), care, încă din copilărie, i-a insuflat o profundă iubire și o sensibilitate deosebită față de oameni. Zia-

rul „Politica” a realizat un necrolog admirabil al acesteia cu ocazia trecerii în eternitate, eveniment care a avut loc pe 19 decembrie 1911: „O ființă mult cunoscută și iubită de buzoieni, inima nobilă și caritabilă care în întreaga-i viață a alinat atâtea suferințe și a revărsat dragostea-i nesecată în atâtea căminuri nenorocite, a încetat acum a mai bate. S-a stins aceea care nu obosise niciodată alinând durerile tuturor nenorociților pe care soarta îi scotea în cale, care nu a pierdut nici un fericit prilej de a merge din casă în casă prin cele mai îndepărtate mahalale ale orașului nostru sau ale capitalei, spre a împărți ajutoare săracilor, jucării și hăinuțe copiilor, doctori bolnavilor și pretutindeni îmbărbătând cu vorba-i dulce și blândă” [3, p. 1].

În ceea ce-l privește pe tatăl său, moșierul Ion (Iancu) Marghiloman (1817–1892), putem considera că două episoade din viața lui sunt suficient de ilustrative pentru a contura o imagine a caracterului acestuia, pe care îl putem individualiza ca fiind machiavelic, arghirofil și parcimonios. De-a lungul vieții, acesta a manifestat o atitudine despotică față de utilizarea proprietății personale, refuzând cu intransigență să permită cuiva să beneficieze chiar și de cea mai mică parte din averea sa, fără o compensație corespunzătoare. De exemplu, orice posesor de găște sau rațe, ce se scăldau în apele celor două heleșteie ale lui, era obligat să achite, pe lângă o sumă de bani prestabilită, și o pasăre „grasă și să nu fie jumulită de pu” [4, f. 31-31 v.]. Al doilea episod s-a repercutat asupra lui Basil Iorgulescu, un eminent profesor și cărturar, care a deținut, la un moment dat, și funcția de director al gimnaziului „Tudor Vladimirescu” (actualmente Colegiul Național „B.P. Hasdeu”). În dorința de a înființa o bibliotecă aferentă acestei instituții, el a inițiat o listă de subscripție în cadrul unei serbări școlare. Printre cei înscriși s-a numărat și Iancu Marghiloman, cu o contribuție de 200 de lei. Totuși, când inițiatorul apelului de suflet l-a vizitat pentru a-i reaminti de angajamentul financiar asumat, acesta i-a răspuns într-un

mod sarcastic și disprețuitor: „Îmi pare rău de dumneata domnule Iorgulescu că ești așa de naiv. Am subscris 200 lei ca să îndemn pe alții să dea, dar nu m-am gândit niciodată să dau eu vreo para. Nebun aș fi să dau eu bani degeaba de câte ori mi se cere” [4, f. 32 v.].

Fiul său, Alexandru, un tânăr cu o constituție fizică impozantă, o prezență agreabilă și o situație financiară solidă, a beneficiat de o educație amplă, atât în țară, cât și în străinătate, obținând titlul de doctor în drept și științe politice. După ce a cochetat o scurtă perioadă de timp cu domeniul juridic, a fost fascinat de dinamismul vieții politice și de ideile conservatoare, fiind influențat de personalitatea marcantă a lui Petre P. Carp. Pe parcursul carierei, lui i s-au încredințat diverse portofolii ministeriale, valorificând aceste poziții pentru promovarea binelui public și a progresului național.

În legătură cu aspectul distins și comportamentul rafinat al eroului investigat în cadrul cercetării noastre, regina Maria a României aprecia că: „Alexandru Marghiloman era omul elegant al partidului, bine îmbrăcat, zâmbitor, apropiat și plăcut în purtare. Era bogat, ținea cai de curse și avea o casă întocmită cu belșug. Îi plăcea să primească și primirile lui dovedeau o largă risipă și o oarecare dorință de a uimi. Relațiile noastre înfățișau pentru mine latura plăcută și ușoară a vieții: la el politica părea de mai mică însemnătate decât câștigătorii derby-ului (...). În locuința lui de vară de lângă Buzău, soția lui, născută Știrbei (mai târziu doamna Ion Brătianu, n.n.),... îl ajutase să întocmească o preafrumoasă grădină. Tot acolo își avea herghelia. Ne plăcea foarte mult să mergem la vila „Albatros”: ne aducea aminte de viața în țările străine; îmi plăceau caii și prețuiam mult căpșunile cultivate, precum și frumoșii trandafiri care deosebeau casa lor. O zi petrecută la vila lui Marghiloman era totdeauna plăcută și Marghiloman ne făcea să uităm în totul că era ministru” [6, p. 162-163].

Considerăm că, pe parcursul întregii existențe, Alexandru Marghiloman s-a manifestat ca o personalitate activă și pragmatică, demonstrând o sensibilitate deosebită față de suferințe-

le și dificultățile semenilor săi. A căutat în mod constant să ofere sprijin, fie prin cuvânt, fie prin acțiune, utilizând mijloace variate precum telegramele, scrisorile sau articolele de presă. Contribuțiile sale au fost de natură morală, financiară și materială, vizând în mod special susținerea copiilor, tinerilor, țăranilor și a oamenilor simpli. De asemenea, a sprijinit elevi, studenți, intelectuali de valoare, societăți de binefacere (ca de exemplu „Obolul” și „Alinarea”), jurnaliști, publicații locale buzoiene și centrale, școli, biserici și alte instituții publice.

Pentru a evoca în mod concret receptivitatea, bunăvoința și numeroasele acte de generozitate ale lui Alexandru Marghiloman, vom prezenta în continuare o selecție din declarațiile sale, mărturii ale contemporanilor, articole din publicațiile vremii, precum și comentarii ale acelora care au avut privilegiul de a-l cunoaște îndeaproape. În anul 1895, publicația politică „Ordinea” [7, p. 2] informa cititorii despre organizarea, sub auspiciile unor distinse doamne din Buzău, a unui bal caritabil în sala teatrului local, programat pentru seara zilei de 18 martie, având ca scop sprijinul persoanelor defavorizate. Cu această ocazie, Alexandru Marghiloman, în calitate de ministru al Justiției, a transmis doamnei Maria Emil Teodoru o scrisoare, al cărei conținut merită menționat:

„Doamna mea, Iertați-mă dacă am pierdut din vedere data balului de binefacere ce ați prezentat ieri. Dați-mi voie să mă asociez la opera ce ați patronat și să vă rog să primiți două sute lei pentru dânsa. Primiți vă rog, doamna mea, expresia omagiilor mele respectuoase. Alexandru Marghiloman”

În răspunsul ei, amfitrioana acestei campanii de strângere de fonduri în scop umanitar își exprima aprecierea deosebită pentru gestul nobil al donatorului generos, care constituia, în egală măsură, și un indicator valoros al principiilor sociale și al caracterului condescendent al acestuia: „Domnule Marghiloman, Am primit cu o vie satisfacție suma de 200 lei cu care ați binevoit să veniți în ajutorul săracilor din Buzău. Cu aceasta ați probat încă o dată mai mult sentimentele generoase de care sunteți animat și interesul pe

care-l purtați orașului dumneavoastră natal. Vă mulțumesc, domnul meu, în numele doamnelor din Buzău, care au luat inițiativa și au dat concursul la această operă de binefacere, precum și în numele săracilor ale căror suferințe le ușurați și care vor binecuvânta pe generosul donator. Primiți, vă rog, cu această ocazie, asigurarea dis-tinsei mele stime. Maria Emil Teodoru”.

În aceeași publicație [8, p. 2] se face referire la o altă activitate filantropică patronată de Alexandru Marghiloman și familia sa. Conform sursei citate, aceștia au donat văduvei Luța Stănescu unul din imobilele situate pe strada Unirii, cu o valoare estimată la peste 30.000 de lei, unde figura la vremea aceea creditul agricol. În vederea realizării acestei acțiuni caritabile, ministrul Justiției a emis o procură în favoarea avocatului Anton Bardescu, împuternicindu-l să întocmească actul de donație în numele lor. Ulterior, un alt număr al gazetei [9, p. 1-2] a publicat și scrisoarea de mulțumire din partea doamnei Stănescu și a fiicei sale, Anna, adresată binefăcătorilor, datată 30 iunie 1895. Pentru edificare, redăm cuprinsul acesteia: „Stimate Domnule Marghiloman, Prezentându-mă astăzi înaintea Tribunalului din Buzău împreună cu d-l Anton Bardescu procuratorul dvs.; Pătrunsă de bucurie mă grăbesc a vă comunica că astăzi s-a îndeplinit cu mine nobila dvs. promisiune ce mi-ați dat în amintirea vechilor legături ce au existat între părintele dvs. și bărbatul meu. Mi-ați dăruit casele ce le aveți pe strada Unirii din acest oraș Buzău, și prin aceasta mi-ați dăruit o avere întreagă care-mi asigură nu numai existența mea, dar și viitorul fiicei mele Anna, la care țin atât de mult! Eu și iubita mea fiică vă mulțumim din adâncul inimii și vă vom rămâne etern recunoscătoare, atât dvs. și nobilei dvs. soții, cât și mamei dvs. doamna Irina Marghiloman și surorii dvs. Elena Pherekide și fratelui dvs. Mihai Marghiloman, pentru sentimentele generoase și filantropice de care cu toții ați fost animați consimțind la acest prețios act de binefacere...”.

La rubrica „Știri și fapte”, din același număr al ziarului „Ordinea” [9, p. 2], apare consemnată o altă implicare notabilă a protagonistului acestor rânduri, cu ocazia festivității de încheiere

a anului școlar, desfășurată la data de 29 iunie 1895, în cadrul gimnaziului local „Tudor Vladimirescu” (în prezent Colegiul Național „B.P. Hasdeu”), eveniment în cadrul căruia au fost recompensați 18 elevi. Pe lângă premiile acordate de către stat, fiecare școlar merituos a primit, în prezența unui public numeros, „diferite cărți de o valoare semnificativă din partea ministrului Justiției”. Se sublinia faptul că „d-l Marghiloman în toți anii are grijă a trimite elevilor silitori ai gimnaziului premii și alte ajutoare”.

El a manifestat un interes deosebit și față de comuna Fundeni, situată în județul Buzău, unde deținea una dintre proprietățile sale. Această preocupare este evidențiată în mai multe publicații ale vremii. De exemplu, în ediția din 10 iulie 1895 a ziarului „Ordinea”, la secțiunea dedicată știrilor și evenimentelor locale, se relatează că: „Ilustrul nostru concetățean, d-l Alexandru Marghiloman, ministrul justiției, a fost vineri 7 iulie în Buzău pentru afaceri particulare. Domnia sa din oraș a plecat la proprietatea de la Fundeni, unde cu această ocazie a ținut să inspecteze: școala, biserica, primăria, localuri construite toate de proprietar...” [10, p. 2]. În numărul 20 al aceleiași publicații, le era adus la cunoștință cititorilor următorul comunicat de presă: „D-l D. Ionescu, învățătorul școlii comunei Fundeni, ne face cunoscut că d-l Alexandru Marghiloman a binevoit a oferi cu ocazia distribuirii premiilor, ca și în alți ani, toate cărțile trebuincioase copiilor săraci și silitori la învățătură; osebbit de acestea a mai oferit tablourile științelor naturale, colecția figurilor geometrice, harta Europei și a Palestinei, pentru care aduce mulțumiri generosului donator” [11, p. 2].

În urma unei vizite la școala din aceeași localitate, el a decis să construiască și un nou imobil adecvat pentru elevi și a oferit diverse ajutoare materiale, în special articole vestimentare și cărți, demonstrând astfel un interes deosebit pentru educația copiilor de țărani. Îl descoperim astfel pe Alexandru Marghiloman și în ipostaza de ctitor de școală românească, așa după cum se preciza la rubrica „Știri și fapte”, cu subtitlul „Acte filantropice”, în numărul 94, anul 1897, al jurnalului la care am mai făcut

referire până acum: „D-l A. Marghiloman cu ocazia mergerii domniei sale în cursul verii a.c., la moșia Fundeni, vizitând școala rurală din acea comună și observând că sălile de clasă sunt improprii spre a fi frecventate de un număr mai însemnat de copii, a dispus cu ale domniei sale cheltuieli, facerea din nou a unui local de școală în bune condiții, având două săli mari de clasă, sală pentru distribuirea premiilor, cancelarie, odaie pentru servitor, curte, etc., iar vechiul local de școală a rămas pentru locuința dirigintelui. În prezent noua clădire fiind terminată, cursurile școlare se fac în acest local. Osebit de aceasta, d-l Marghiloman a mai oferit pentru fetele ce frecventează această școală, rochii, ghețe, scurteici, broboade, batiste, etc., afară de cărțile date pentru copiii silitori la învățătură, în sumă de 120. Faptele filantropice făcute de d-l Marghiloman și interesul ce-l pune pentru cultura copiilor de țărani vorbesc de la sine” [12, p. 2].

În luna mai a anului următor, în publicația „Ordinea” este raportată o faptă similară de noblețe creștină: „D-l Alexandru Marghiloman a binevoit a dăru comunei Fundeni o întreagă construcție de zid pentru a servi ca local de școală; ne asociem și noi cu buzoienii la mulțumirile ce i-au fost aduse de d-l ministru al Domeniilor pentru acest act caritabil și aducem cu mulțumire faptul la cunoștința conjudețenilor d-lui Marghiloman, ca un exemplu și pentru alții” [13, p. 3].

În numărul 2 al ziarului „Politica” din anul 1913, în cadrul rubricii „Îndeplinirea datoriei”, se menționează, de asemenea, un proiect de lege inițiat de Alexandru Marghiloman, având ca obiectiv îmbunătățirea condițiilor pentru locuitorii cu îndeletniciri agricole și înființarea de instituții de învățământ în mediul rural: „Iubind cu adevărat țărănimea, și prin aceasta însăși țara (...), d-l Alexandru Marghiloman, ca ministru al finanțelor, împreună cu d-l C. Disescu, ministrul instrucțiunii și al cultelor au depus în ședința Camerei din 5 aprilie (1913) proiectul de lege prin care se aprobă contractarea, la Casa Creditului județean și comunal, a unui împrumut de 50 de milioane, destinat pentru clădiri de școli rurale, a cărui anuitate va fi plătită din

veniturile ce comunele rurale sau din arendarea cârciumelor comunale. Dorit de toți și răspunzând celei mai imperioase nevoi, proiectul a fost primit cu mare entuziasm” [14, p. 1].

În paginile publicației „Alarma” este prezentată o altă realizare notabilă a sa, ce merită a fi elogiată: „Ce fericit este Buzăul de a poseda un fiu al său ca d-l. Alex. Marghiloman, azi Ministru de Interne al Țării Românești, și câte orașe ale țării nu s-ar mândri, cum și noi trebuie să ne mândrim, de-a avea câte un soare așa de binefăcător. Între altele, nu trebuie să reamintim decât că, cu ocazia punerii pietrei fundamentale a internatului liceului ce se construiește din nou la Buzău, (azi Liceul de arte „Margareta Sterian”, ce odinioară aparținea Colegiului „B.P. Hașdeu”, n.n.) al cărui nume îl va purta pe al tatălui său răposatul Ioan Marghiloman, unde, pe lângă ajutorul de 50 000 lei (faptă filantropică făcută dimpreună cu frații săi, Elena Pherekide și Mihai Marghiloman, n.n.) [15, p. 490] s-a oferit a mai da anual și câteva burse; după ce s-a dus la Vila Albatros, a dat ordin ca să se lase toată lumea liberă a i se prezenta să-și spună păsurile. În acea zi am văzut sute de oameni ducându-se cu diferite reclamații și nevoi. Pe toți i-a ascultat, povățuit și ajutat pârîntește. Între mulți și o femeie văduvă cerând ajutor să-și întrețină un băiat în liceu – i s-a dat 100 lei pentru îndulcirea nevoilor vieții. Deosebit că în acea zi a împărțit peste 2000 lei la oamenii nevoiași și lipsiți de mijloace de existență. Dar cu toate acestea, d-l. Marghiloman, acest mare și totodată chibzuit filantrop al Buzăului, acest mângâietor luceafăr al săracului, orfanului și văduvei, deși în bugetul său anual are prevăzuți mii și mii de lei pentru ajutorul dezmoșteniților soartei, deși numai celor din orașul nostru, fără să exagerez, li se dă lunar peste 3 sau 4 mii de lei, totuși zic, are cusurul, cum l-aș numi, că nu dă pe niscaiva mâini netrebnice vreo sută de mii de lei, să construiască vreo biserică care, în timpul lucrului, să se dărâme și să umple de mormane de cărămidă, nisip și piatră vreun loc viran!! [16, n. a]. Și apoi un alt cusur și mai mare, că în marea-i modestie urmând preceptele creștinești „să nu știe stînga ce face dreapta” n-are darul de

a se afișa, n-are darul a-și trâmbița binefacerile, ca expozanții din bâlciuri care răcnesc cât le ține gura cu degetele întinse spre firma panoramei care este tipărită cu culorile curcubeului. Dar pentru aceste cusururi? Când atâtea fapte mărețe sunt la activul acestui mare filantrop al țării, tacă gurile rele care nu știu decât să bârfească faptele oamenilor buni. Recunoască odată politicienii absurzi că treapta demnității sociale pe care mulți o doresc pentru a se pricopsi, d-l Marghiloman nu o dorește decât ca un prilej de a-și revărsa mai rodnic binefacerile asupra mulțimii suferinde. Pentru noi, d-l Alexandru Marghiloman este un soare binefăcător care încălzește deopotrivă pe cei buni și pe cei răi și, repet, este fericit Buzăul și fericită ar fi țara noastră de ar poseda cât mai multe de aceste nesămuit mărețe figuri. Dl. I. Popișteanu” [17, p. 2]

Alexandru Marghiloman a manifestat un interes considerabil pentru înzestrarea acestor instituții de învățământ cu resursele necesare, având ca scop satisfacerea nevoilor educaționale ale celor care erau chemați să le frecventeze. În acest context, în rubrica „Fapte laudabile” a jurnalului conservator „Politica”, publicat pe 12 februarie 1912, a fost inserată o scrisoare de mulțumire din partea domnului D. Ionescu, diriginte al școlii din Fundeni, în care erau contabilizate aceste eforturi: „Domnule director, Domnul Alexandru Marghiloman, ministru de interne, a binevoit a dona pentru școala domniei sale din Fundeni, prin d-l. C. Nicolau, administratorul moșiei, două sobe de fier în valoare de 150 lei. Pentru care în numele școlii, cât și din partea mea îi aduc vii mulțumiri cu recunoștință, pentru interesul ce poartă școlii. Deci vă rog d-le director, să binevoiți a da această publicității ca asemenea fapte frumoase să fie imitate și de alți oameni iubitori de binele școlii satești. Binevoiți vă rog d-le director, a primi încredințarea osebitei mele considerații.

D. Ionescu 3 febr. 1912” [18, p. 1].

În ciuda autenticității indiscutabile a numeroaselor sale acte social-filantropice, unele publicații ale vremii, ca de exemplu ziarul „Ecoul Buzăului”, au suferit de o cecitate crasă și au adoptat o abordare denigratoare în

ceea ce privește evaluarea acestuia: „Ce a făcut d. Al. Marghiloman pentru Buzău? Nimic bun, nimic și absolut nimic nici în oraș nici în județ. Oricât ai cerceta, oricât te-ai munci și cu oricâtă bunăvoință ai face aceasta, nimic n-ai să găsești” [19, p. 2].

Animat de dorința de a asigura o pregătire adecvată tinerilor studioși, Alexandru Marghiloman a manifestat un interes deosebit față de viitorul profesional al acestora, fiind dedicat plener formării lor, din punct de vedere educațional, în cele mai bune condiții posibile. Cunoscut pentru natura lui deschisă, binevoitoare și ospitalieră, avea obiceiul de ai primi pe elevi, împreună cu îndrumătorii lor, în reședința și la domeniul său. Un astfel de eveniment este redat de ziarul „Ordinea” în data de 11 iunie 1898, sub titlul „O vizită”: „În ziua de 6 iunie, d-l Al. Lăcusteanu, director al Școlii veterinare din București, însoțit de d-l profesor Filip și nouă elevi ai cursului superior veterinar din acea școală, au vizitat cu deamănuntul grajdurile d-lui A. Marghiloman din acest oraș, unde au admirat frumusețea cailor de curse, iepelor de reproducție și a mânjilor lor, rămânând pe deplin mulțumiți de modul cum sunt îngrijiți. După vizitarea grajdurilor care a durat mai multe ore, d-l A. Marghiloman a oferit vizitatorilor o mica colecție în vila „Albatros”. La plecare d-l director Lăcusteanu încântat de primirea ce li s-a făcut a mulțumit în numele tuturor d-lui A. Marghiloman atât pentru bunăvoința ce a avut de a li se permite în interesul științei veterinare să viziteze grajdurile, cât și modul în care au fost primiți [20, p. 3].

Prin recurgerea la diverse forme de asistență, sprijinirea și susținerea persoanelor defavorizate, a celor cu dizabilități, a cetățenilor cu contribuții remarcabile la dezvoltarea națiunii, a populației din zona rurală și a altor semeni aflați în condiții de sărăcie extremă și vulnerabilitate au constituit priorități sine qua non în activitatea sa cotidiană. În ediția din 1 ianuarie 1899 a ziarului „Ordinea”, la rubrica „Informații”, se specifica: „Cu ocazia reprezentației teatrale dată sub patronajul d-nei E. Dănescu, soția d-lui prefect C. Dănescu, în beneficiul săracilor, d-l Alexandru Marghiloman, iubitul nostru

concețeau, a trimis d-nei E. Dănescu suma de 100 lei, pentru 20 de bilete de intrare, ce d-na Dănescu binevoise a trimite d-lui Marghiloman. Fapta filantropică a d-lui Marghiloman, care nu scapă nici-o ocazie a da tot concursul său oricărei opere de binefacere din orașul nostru, vorbește de la sine” [21, p. 3].

În opera sa memorialistică, Alexandru Marghiloman nota, la data de 11 ianuarie 1904, faptul că a fost primit în audiență de către regina Maria în cadrul unei întâlniri organizate pentru Societatea „Elisabeta”, o instituție de binefacere dedicată sprijinirii persoanelor cu deficiențe de vedere. „I-am oferit chiria localului, oricât ar fi”, scria el. În ziua următoare, a fost primit de regele Ferdinand în vederea participării la balul care urma să se desfășoare la Jockey-Club. De asemenea, „chemat de Regină, ea mi-a mulțumit din nou pentru orbii săi” [22, p. 38-39].

În ediția cu numărul 30 a ziarului „Politica” din anul 1909, este relevată o nouă angajare filantropică a lui Alexandru Marghiloman, orientată spre sprijinirea persoanelor afectate de tuberculoză: „Pentru combaterea pericolului flagel al tuberculozei ce bântuie mai ales populația noastră săracă, s-a înființat, în București, o nouă societate. Pusă sub înaltul patronaj al A.S.R. Principesa Maria, noua societate este condusă de un comitet compus din cele mai distinse persoane, doamne și domnii din elita bucureșteană având ca președinte pe principele Barbu Știrbey. Din consiliu fac parte: domnii A. Marghiloman, prof. dr. I. Cantacuzino, prof. dr. G. Proca, I. Argentoianu, Mauriciu Blank, dr. C. Cantacuzino, Ion Cantacuzino și d-nele Elena Sc. Ferekide, Maria Cantacuzino Pascanu, Smaranda Mano și Maria Gh. Balș, casieră. Din primele donațiuni s-au adunat un fond de aproape o jumătate de milion. Iubitul nostru șef domnul A. Marghiloman a donat societății suma de 10 000 lei” [23, p. 3].

Alexandru Telemaque (1883–1955), diplomat român cu o carieră îndelungată, despre care am mai amintit pe parcursul cercetării noastre, ne oferă câteva reflecții și amintiri extrem de oportune referitoare la personajul cheie al anali-

zei noastre, reliefând în mod deosebit atenția și grija specială pe care o dedica țăranilor. Această preocupare subliniază angrenarea sa în dezvoltarea și bunăstarea comunităților rurale, precum și conștientizarea importanței acestora în contextul socio-economic al vremii: „Alexandru Marghiloman nu era numai un om politic cu în-sușiri și daruri alese care îl așezau printre cei mai destoinici fii ai neamului, el mai era și un mare organizator și creator în viața gospodărească a țării. A fost dintre primii care a știut, cu toată activitatea sa politică, să-și administreze singur moșiile sale, ocupându-se, de aproape, de soarta țăranimii de pe acele moșii, venindu-le foarte des, în ajutor cu sfaturi și cu fapte” [1, p. 125].

În numărul 3 al publicației „Ordinea” din anul 1905, la rubrica „O vizită” erau oferite detalii despre o excursie montană efectuată de acesta, însoțit de colegi de partid și un grup de alegători. De asemenea, editorialul mai pomena de o donație efectuată de Alexandru Marghiloman, în valoare de 800 de lei, destinată țăranilor din satul Cătina, care se confruntau cu o lipsă acută de mălai [24, p. 3].

În perioada marilor sărbători din calendarul creștin-ortodox, a fost preocupat și mai intens de postura de „samaritean milostiv”, contribuind, cu mărinimia sufletească ce-i era caracteristică, la ajutorarea celor aflați în dificultate. Astfel, cu ocazia Nașterii Domnului: „D-l Alexandru Marghiloman, luând cunoștință de înființarea Societății „Alinarea” (la 1 aprilie 1906) operă atât de lăudabilă a doamnelor de la Buzău, a binevoit a trimite doamnei casieră Bărbulescu, suma de 300 lei, spre a se înmâna doamnei președinte a Societății, cu destinația de a o distribui săracilor, cu ocazia sărbătorilor de Crăciun” [25, p. 1].

În plus, la câțiva ani distanță, ziarul „Politica” făcea referire la un nou act de generozitate și solidaritate umană manifestat de Alexandru Marghiloman, alături de alte persoane, față de cei nevoiași și defavorizați, în atmosfera duhovnicească a marilor sărbători de Crăciun și Anul Nou: „Am publicat, în numărul precedent (nr. 6 din 1909, n.n.) numele persoanelor caritabile,

care și-au dat obolul lor, Primăriei orașului nostru (Buzău, n.n.), spre a veni în ajutorul săracilor, cu ocazia sărbătorilor. Ne face o plăcută datorie, a completa astăzi numărul celor care, totdeauna cu inima palpitând la nevoile săracului, și-au deschis punga spre a da din bunul lor ajutoare celor nenorociți.

Iată numele acestora: A. Marghiloman – 200 lei, Societatea de asigurare „Generală” – 200 lei, Societatea „Steaua României” – 150 lei, Mișu Antonescu – 100 lei, Dr. C. Angelescu – 100 lei, Constantin Tisescu – 40 lei, H. Korn – 10 lei” [26, p. 4].

La data de 1 aprilie 1912, în ediția cu numărul 10 a publicației menționate anterior, este cuantificată o nouă conduită caritabilă, la originea căreia s-a aflat protagonistul prezentului demers academic, direcționată, de data aceasta, către mai mulți săteni afectați de un incendiu de proporții, survenit în perioada sărbătorilor pascale. „Domnul Alexandru Marghiloman, care în sărbătorile Paștelui a fost în localitate, a oferit d-lui C. Tisescu, prefectul județului, suma de 1000 lei, spre a fi distribuită victimelor incendiului, care a distrus în prima zi a Paștelui 70 de case din satul Glodeanu Cârlig și despre care incendiu vorbim, pe larg, în corpul ziarului. Fapta d-lui A. Marghiloman, șeful nostru iubit, întrece orice laudă” [27, p. 3].

Este imperios necesar de precizat că Alexandru și Eliza Marghiloman, prima sa soție, au oferit asistență financiară și suport lui Nicolae Iorga, în diverse circumstanțe. Datorită sprijinului lor, a fost posibilă lansarea revistei „Floarea darurilor”, primul număr fiind integral finanțat de cuplul amintit. De asemenea, este interesant să semnalăm că, în perioada în care marele istoric nu era afiliat politic, el a primit o invitație din partea Partidului Conservator de a susține o conferință la Teatrul Liric din București, ocazie cu care a fost apreciat și încurajat de către „lordul valah”. Manifestarea a suscitat un interes deosebit din partea audienței, astfel încât „Marghiloman m-a sărutat și m-a dus în splendida lui cupea la Maiorescu care, câteva minute, în holul primirilor intime al casei lui din strada

Mercur (...) mi-a recunoscut calitățile la care eu însumi nu mă gândisem niciodată” [29, p. 274].

În cadrul unui interviu acordat unui jurnalist informat cu privire la vizita sa în zonele periferice ale Bucureștiului, pot fi identificate numeroase observații competente referitoare la atitudinea politicianilor din acea perioadă față de cetățenii care locuiau în spațiul mahalalelor, și, în general, față de masa pauperă de votanți. Interviewatul își exprima convingerea fermă că era necesară o reevaluare a modului în care clasa politică românească interacționa cu această categorie socială, care era percepută în mod eronat ca fiind valoroasă doar din perspectiva furnizării de capital electoral, o abordare criticată vehement de către interlocutor: „Eu domnul meu, de când fac politică am cultivat întotdeauna pe alegători. Am considerat aceasta ca o primă datorie a unui om politic. De altfel așa se și explică pentru ce am reușit să mă aleg întotdeauna la Colegiul I Buzău și să înving orice coaliție contra mea. Am căpătat convingerea că alegătorul prețuiește foarte mult faptul că vine în contact direct cu conducătorii politici. Românul vrea să știe că are pe cineva care îl poate susține, care poate interveni ca să i se facă dreptate, la un ministru sau în altă parte, la care poate găsi un sprijin. Ei bine mărturisesc, că în urma vizitelor ce am făcut m-am convins că are dreptate să ne critice pe toți. Am avut ocazia să văd starea extraordinară de proastă în care se găsește Bucureștiul în părțile lui marginase. Am văzut cartiere, care n-ar trebui să fie nici în cel mai din urmă orașel din provincie. Locuitorii n-au apă, n-au pavaj, n-au canal, n-au locuințe, n-au lumină, n-au nici siguranța vieții și a domiciliului. Am fost cu automobilul prin cartiere unde n-am întâlnit, timp de 20 minute, un sergent de oraș, unde nu era lumină, decât aceea pe care o reflectau felinarele automobilului meu. Noi ne-am obișnuit să considerăm Calea Victoriei și alte străzi din centru ca făcând singure parte din București. Mi-a fost rușine de cele ce am văzut. Sunt cartiere unde oamenii trebuie să-și trimită fetele la 4 km depărtare până la o școală profesională. Ne-am obișnuit să cunoaștem poporul numai

din ceea ce a fost numit mitocănișmul lui, din acel ridicul pe care l-a pus în evidență Caragiarele, în operele sale. Eu cred că a greșit Caragiarele. Găsești caractere și mult bun-simț în popor. Și aceasta am constatat-o tot cu ocazia alegerilor în ultimul timp. În scop electoral, invitam serile la mine acasă, la un pahar cu ceai, grupuri de alegători. Ei bine erau printre aceștia oameni din clasa cea mai săracă și fără cultură care mi-au trimis scrisori scuzându-se că nu pot răspunde la invitația ce le-am făcut. Am fost cu atât mai plăcut surprins când am văzut atâta delicatețe, din partea unor oameni al căror port e iscălitura sărăciei, cu cât știm persoane care se pretind răsarite și care, atunci când îi inviți și nu pot veni, nu se gândesc măcar să se scuze” [30, p. 2].

În altă ordine de idei, în ajunul izbucnirii Primului Război Mondial, România se afla într-o poziție geopolitică complexă, situându-se la confluența intereselor divergente ale Puterilor Centrale și ale Antantei. Alexandru Marghiloman, în calitate de participant la Consiliul de Coroană din 21 iulie/ 3 august 1914, a promovat și susținut opțiunea neutralității țării într-un context internațional extrem de tensionat. Evoluția conflictului global și intrarea României de partea Antantei, decisă în urma Consiliului de Coroană din 14/27 august 1916, precum și contraofensiva Puterilor Centrale au condus, la sfârșitul anului 1916, la pierderea, în favoarea inamicului, a peste 100 000 de km² (Oltenia, Muntenia, Dobrogea și mici porțiuni din sudul Moldovei, echivalentul a 2/3 din teritoriul național), cu aproape 3,5 milioane de locuitori, inclusiv a capitalei. Datorită acestei situații critice, în care era amenințată însăși existența statului român și a monarhiei, Moldova, rămasă neocupată, și, în speță, Iașiul, devenit „capitala rezistenței până la capăt”, au constituit un loc de refugiu pentru familia regală, guvern, parlament, armată și o parte a populației civile. Regele Ferdinand și-a pus mari speranțe în Alexandru Marghiloman, unul dintre puținii oficiali rămași în București, care a stabilit legături cu reprezentanții centraliștilor, cu scopul de a proteja viețile cetățenilor, proprietățile acestora, instituțiile statului și integritatea teritorială.

În perioada 1914–1925, a exercitat și funcția de președinte al Crucii Roșii din România. Sub conducerea sa, această organizație a implementat o serie de măsuri esențiale pentru bunul mers al țării. Astfel, au fost organizate spitale, cantine și infirmerii în diverse gări, asigurându-se asistență pentru aproximativ 150.000 de răniți. De asemenea, a facilitat trimiterea de fonduri, pachete, îmbrăcăminte și corespondență pentru prizonierii de război, atât din lagărele aflate în teritoriile ocupate, cât și din cele din străinătate [31, p. 107-114]. După încheierea Războiului de Întregire a României, în contextul dificultăților severe prin care trecea țara, eforturile sale s-au concentrat pe combaterea bolilor contagioase precum tuberculoza, malaria și holera, militând totodată pentru creșterea nivelului de educație sanitară în rândul populației.

O confesiune valoroasă, oferită de Gheorghe Cristescu (1882–1973), primul secretar general al Partidului Comunist din România (1921–1924) și unul dintre fondatorii acestuia, cunoscut și sub numele de „Plăpumarul”, înregistrată în anul 1972 de către cercetătorii Centrului de Istorie Orală al Muzeului Municipiului București, contribuie major la definitivarea unei reprezentări cât mai expresive a portretului moral aparținând lui Alexandru Marghiloman. Și din perspectiva activistului comunist, îi sunt atribuite lui „Alixandru” (cum îl numește el) calitățile de om receptiv și sensibil față de nevoile compatrioților. „Sub ocupațiune (a Puterilor Centrale, n.n), viața poporului român a fost grea, supraîncărcată așa putea zice. Neamțul, austriacul, ungurii și bulgarii și turcii, ei aveau o situațiune din punct de vedere al aprovizionării mai îmbelșugată. Bulgarii, austriecii și ungurii – parte din ei – cărau de la noi zilnic mii de lăzi de cinci kilograme: fasole, mazăre, porumb – ei care nu mâncau măămăligă! Acuma măămăliga era un lucru foarte [rar]... Populația noastră nu mai avea ce mânca. Într-o bună zi, populația s-a gândit, prin niște femei – femeile au un rol mare în momentul acela, sunt organizate sub steagul roșu s-au dus la Petre Carp, fost șef al Partidului Conservator, un om de doctrină conservatoare, un om de caracter dar un reacționar. Le-a primit.

A fost anunțat că o delegație de trei femei vrea să-i vorbească. S-a coborât pe Calea Dorobanți unde avea casa, o casă frumoasă, boierească, a coborât jos, a deschis ușa. „Ce vreți, femei?”. „Domnule ministru, suntem soțiile mobilizaților. Când s-a retras armata română ne-au dat ajutor 60 de lei pentru trei luni, că-n trei luni se presupune că se termină războiul. S-au cheltuit banii, nu mai avem ce mânca. Petre Carp le-a răspuns: „Ați vrut război? Astea sunt urmările războiului, n-am ce să vă fac!” și-a închis ușa.

De-acolo au plecat la Alixandru Marghiloman – Marghiloman era prezidentul Crucii Roșii – a bătut la ușa lui, unde-i [acum] cinematograful [Patria], pe bulevard. Era o casă frumoasă... Eu am avut de-a face cu el când era ministru și prim-ministru. Cu toate aceste personalități am discutat, fiindcă împrejurările au făcut în așa fel ca să fiu unul dintre conducătorii mișcării muncitorești... S-au dus femeile la el, le-a primit foarte manierat, așa era el: „Ce poftiți dumneavoastră?”. „Domnule ministru, suntem soțiile mobilizaților, am fost la dl. Carp. A spus că am vrut război, ne-a închis ușa. Am venit la dumneavoastră...”. De ce se duceau la ei? Erau filogermani (așa gândeau comuniștii, n.n) și deci, fiind filogermani, [credeau că] vor lua plângerea lor în atenție pe lângă autoritățile germane de ocupație.

„Femei, e adevărat, situația e grea. Nu cunoașteți unde a ajuns, cum cunoaștem noi...”

„Câte sunteți voi?”. „Suntem 100”. „Eu sunt prezidentul Crucii Roșii, să veniți la Crucea Roșie, veniți să lucrați rufăria necesară pe care mi-o cere ocupantul. „Au plecat femeile mulțumite, că le-a spus „în ziua cutare să veniți”. S-au dus femeile. Le-a dat să facă cămăși, izmene, rufărie, tot ce trebuia. Da, au venit la 2000 de femei n-au mai fost 100! Nu mai putea să deie Marghiloman atâta rufărie [de făcut] ca să [le] mulțumească. Copiii aveau greutate, începuse să se introducă cartela. Au venit la mine aceste femei. Întâi la Carp, al doilea la Marghiloman, al treilea au venit la mine...” [32, p. 131].

Ajuns la vârsta de 70 de ani, Alexandru Marghiloman s-a aflat într-un moment de reflecție profundă, conștient de fragilitatea exis-

tenței sale telurice și anticipând sfârșitul iminent. Cu o atitudine responsabilă, caracteristică întregii vieți a acestuia, și sub spectrul „nodului gordian” al diagnosticului de cancer pancreatic, concitadinul nostru a decis să-și redacteze testamentul. Sănătatea precară, simptomele bolii, precum oboseala crescândă, durerea acută și lipsa apetitului alimentar, i-au servit drept indicii clare că timpul nu mai avea multă răbdare cu el. Într-un moment de introspecție, personajul principal al narațiunii noastre și-a re trăit întreaga existență, ca și cum ar fi fost proiectată pe un ecran, revăzând o succesiune de amintiri care oscilau între fericire și tristețe.

A avut o afectivitate și o prețuire deosebită pentru a doua sa soție, Maria (născută Petrescu) și față de alte persoane apropiate, cărora le-a lăsat o parte consistentă din averea sa. Printre beneficiarii moștenirii sale s-au numărat atât defavorizați ai societății, cât și instituții culturale, cum ar fi Biblioteca orașului Buzău, căreia i-a donat un important fond de carte. De asemenea, a susținut organizații de binefacere, ca de exemplu Societatea de Patronaj și Societatea „Obolul”, cărora le-a alocat sume de bani considerabile.

În concluzie, biografia, cariera, precum și viața publică și privată a acestui apreciat și, în același timp, blamat om politic originar de pe meleagurile buzoiene constituie un tezaur valoros și nepuizabil de experiențe, idei, concepte și fapte exemplare, inspirate și din preceptele Evangheliei Mântuitorului și morala creștină, ce merită a fi urmate de posteritate. De asemenea, suntem pe deplin încredințați că există încă numeroase zone de cercetare care așteaptă a fi explorate, descoperite și elucidate, contribuind astfel la îmbogățirea zestrei informaționale actuale, consacrată acestuia și destinată generației contemporane, dar și celei viitoare.

Note și referințe bibliografice:

1. Telemaque, Alexandru. *Efemeride diplomatice*. București: Editura Cavaliotti, 2007.
2. Duca, I.G. *Memorii*, vol. IV. București: Editura Machiavelli, 1992.
3. „Politica”, anul IV, nr. 6, din 29 decembrie 1911, p. 1.
4. Dumitrescu, Constantin Gh. *Material docu-*

mentar privitor la istoria oraşului Buzău, mss. existent la Direcţia judeţeană Buzău a Arhivelor Naţionale, vol. XVII B., f. 31-31 v.

5. Nota autorului/ n.a. În privinţa acestei biblioteci publice, păreriile sunt împărţite: în timp ce unii istorici şi cercetători consideră că ar fi prima de pe meleagurile Buzăului (apărută în 1873), alţii o socotesc ca cea dintâi instituţie publică de acest gen, pe aceea a episcopului Dionisie Romano (fondată în 1840), de pe lângă „cur-sul normal”, unde se pregăteau viitorii învăţători ai satelor. Vezi: Peneş, Nicolae. *Alexandru Marghiloman, lordul valah*, vol. I. Buzău: Editura, Alpha, 2007, p. 74; Nicolescu, Valeriu. *Pagini de istorie culturală*. Buzău: Editura Alpha, 2004, p. 89-90.

6. Maria, Regina României. *Povestea vieţii mele*, vol. II. Iaşi: Editura Moldova, 1991.

7. „Ordinea”, anul I, nr. 4, din 26 martie 1895, p. 2

8. „Ordinea”, anul I, nr.17, din 26 iunie 1895, p. 2

9. „Ordinea”, anul I, nr.18, din 3 iulie 1895, p. 1-2.

9. „Ordinea”, anul I, nr.18, din 3 iulie 1895, p. 2.

10. „Ordinea”, anul I, nr.19, din 10 iulie 1895, p. 2

11. „Ordinea”, anul I, nr. 20, din 17 iulie 1895, p. 2.

12. „Ordinea”, anul II, nr. 94, din 11 septembrie 1897, p. 2

13. „Ordinea”, anul III, nr. 115, din 6 mai 1898, p. 3.

14. „Politica”, anul V, nr. 2, din 21 aprilie 1913, p 1.

15. Peneş, Nicolae. *Alexandru Marghiloman, lordul valah*, vol. II. Buzău: Editura Alpha, 2007, p. 490. Vezi şi „Politica”, anul III, nr. 42 din 17 iulie 1911, p. 3; Idem, anul III, nr. 43 din 24 iulie 1911, p. 1.

16. n.a. Această afirmaţie este eronată: Alexandru Marghiloman şi familia sa, ne sunt cunoscuţi şi ca nişte ctitori şi binefăcători ai bisericilor.

17. „Alarma”, anul XV, nr. din 20 martie 1911, p. 2.

18. „Politica”, anul IV, nr. 12, din 12 februarie 1912, p 1.

19. „Ecolul Buzăului”, anul I, nr. 4, 7 ianuarie 1902, p. 2.

20. „Ordinea”, anul III, nr. 118, din 11 iunie 1898, p. 3.

21. „Ordinea”, anul III, nr. 142, din 1 ianuarie 1899, p. 3

22. Marghiloman, Alexandru. *Note politice*, vol. I. Buzău: Editura Alpha MDN, 2019, p. 38-39.

23. „Politica”, anul I, nr. 30, din 21 iunie 1909, p. 3.

24. „Ordinea”, anul VIII, nr. 3, din 29 ianuarie 1905, p. 3.

25. „Ordinea”, anul IX, nr. 55, din 23 noiembrie 1906, p. 1.

26. „Politica”, anul I, nr. 7, din 26 ianuarie 1909, p. 4.

27. „Politica”, anul IV, nr. 10, din 1 aprilie 1912, p. 3.

28. n.a. Revista „Floarea darurilor” a apărut la început ca revistă bilunară şi apoi săptămânală, între 1 ianuarie şi 30 decembrie 1907. „Politica”, anul III, nr. 142, din 1 ianuarie 1899, p. 3

29. Iorga, Nicolae. *O viaţă de om aşa cum a fost*. Bucureşti: Editura Minerva, 1984, p. 274.

30. „Politica”, anul I, nr. 19, din 5 aprilie 1909, p. 2.

31. Metzulescu, Dr. Preşedintele Crucii Roşii, în vol. omagial *Lui Alexandru Marghiloman*, 1924, p. 107-114; Vezi şi Zoner Rădulescu, Şerban-Marinescu, Beatrice, *Bucureştii în anii Primului Război Mondial. 1914-1918*. Bucureşti: Editura Albatros, 1993, p. 62; Pentelescu, Aurel, Preda Gavriil. *Mitropolitul Pimen Georgescu (1853-1934) şi Marea Unire din anul 1918*. Bucureşti: Editura Militară, 2019, p. 72-82.

32. Gheorghe, Neagu, preot militar. *Virtuţi creştine ilustrate în biografia marelui om politic buzoian – Alexandru Marghiloman – artizan al unirii Basarabiei cu România*. În: Revista „Dialogica”, anul V, nr. 1, 2023, Supliment p. 131, [online]. [Accesat 10.02.2024], adresa, https://dialogica.asm.md/arhivarevistei/Dialogica/Dialogica_13_2023.pdf